

JAN SOJKA

UČITEL
JE VE TŘÍDĚ
SÁM

JAN SOJKA

UČITEL JE VE TŘÍDĚ SÁM

Artes Liberales

2016

Než začne zvonit...

Třináct let na jediném lánu, za každého počasí a v kteroukoli roční dobu, to je můj „hospodářský“ základ pro tuto knihu. Člověk může hodnotit a porovnávat úrodu, neunikne mu, jak bylo a je o pole pečováno, vidí, kdo a jak přiložil ruku k dílu. Próza *Učitel je ve třídě sám* není žádným experimentem prolínajícím časové a myšlenkové roviny, není žádnou postmodernou sestávající ze směsice žánrů, není ani přemoudřelým návodem, co a jak by mělo být. Naopak je do jisté míry dokumentárním náhledem do kantorského světa z druhé strany. Tedy nikoli z lavic a od hlavního vchodu, ale z mysli učitelů – jak se cítí, chovají, jak přemýšlejí, jak někteří žijí mimo školu a jak fungují jejich kabinetní mikrosvěty. Kniha se – jak jinak než subjektivně – pokouší zachytit ty pozice, které každý vidí zvenčí, vůbec ne však zevnitř.

Srpen

*„Když nejsou děcka ve škole, je to tady prima, vidíte, pane profesor!“
(uklízečka Vozárová)*

Rovných dvě stě, dvě stě nekonečných pracovních dnů, než přijdou další letní prázdniny. To jsou vyhlídky, pomyslel si Karel Frank a zavřel notes. S povzdechem se opřel a zakroužil hlavou, až mu zaprasalo v krční páteři. Vstupní porada byla v plném proudu. Ředitel vítal, načíнал, povzbuzoval, nastiňoval, vybízel, plánoval, vyzdvihoval, opakoval, zdůrazňoval, přeháněl, navrhoval, předpokládal, zakazoval, nařizoval a stále nekončil už dobrých třicet minut. Více než stohlavý dav posluchačů byl smířený s každoročním úvodem a vodopád slov vstřebával, třídil, vnímal, proséval, ukládal, v krajních mezích dokonce hltal, nebo naopak nevnímal.

„Dvě stě, Míro, letos dvě stě,“ dloubl Karel do kolegy.

„Včera jsem to počítal,“ odpověděl Míra, „do Vánoc zcepením,“ ušklíbl se a nereagoval na zasyčení kolegyně Hnátkové, aby se laskavě utišili, neboť ona na rozdíl od nich poslouchá projev pana ředitele.

„Děje se něco, pánové?“

„Vůbec nic,“ kál se Míra.

„Jako každéj rok,“ šeptl Karel a mrkl na Hnátkovou, která jeho velmi nevhodnou poznámku okázale přeslechla.

„Tak to jsem rád,“ změřil si oba z řečnického pultu ředitel, „budu s dovolením pokračovat.“

„Už teď jsem nasranej,“ láteřil Míra.

Karel seděl naproti s podobnou náladou a neklidně si pohrával s ještě zabalenou houbou, kterou vyfasovali všichni třídní, a to za pouhý podpis na vrátnici. Právě si pročetli seznamy reparátů a oba se vnitřně smířovali s nepřímým ředitelským pokynem, že sice není možné udržovat na prestižní průmyslové škole žáky s nezájmem o studium, ovšem je třeba vzít na zřetel, že za každého žáka, který usedne prvního září do lavic, získá škola peníze. A nebudou-li žáci, nenaplní se třídy, což hrozí zejména u nadcházejících třetích ročníků, třídy se budou muset slučovat, ubudou úvazky a s nimi, jak jistě všichni vědí, jde ruku v ruce nemilé opatření oznámit několika kolegům, že pro ně nejsou hodiny.

„A to si jistě nikdo z nás nepřeje, vidíte. Podtrženo, sečteno, dokud bude platit současná podoba financování škol, kdy kvalitu nahrazuje kvantita, nehneme se z místa.“

„Ze druháků jich tady mám patnáct,“ pousmál se ironicky Míra a napil se. „Patnáct kulí. A kdybych to bral, jak by se mělo, bylo by jich dvacet nejmíň. Takže aby seřizovače nespojili do jedné třídy, musím jich nechat projít třináct. Mají štěstí, že maturita z matiky není povinná.“

„Právě proto kluci matiku milují.“

„Toho se obávám. Až někomu konečně dojde, že na průmyslovce by měla být maturita z matiky samozřejmostí, to se budou dít věci. A co ty?“

Karel nestihl odpovědět, kolik výtečníků ze všech jeho tříd ho celkem čeká, neboť do kabinetu po krátkém a nedočkavém zaklepání vtrhla Říhová.

„Tady jsi! Mirku, hledala jsem tě u tebe, jestli nejsi u sebe, špatná zpráva. Ahoj Karle!“

„Sedneš si?“ ozval se Karel místo pozdravu.

Jako by ho neslyšela a rovnou se pustila do Míry.

„Vlček se odstěhoval, dneska mi to volal otec,“ mávala rukama. „Až dneska! Co je to za blbce?“

„Vlček?“

„Jo, jeden z mála chytrých, co jsem tam měla, to je průser,“ hořekovala, „víš, co to pro nás znamená?“ Míra pochopil okamžitě a kývl.

„Takže jich musím pustit čtrnáct...“

Říhová přitakala a spěchala s novinou za dalšími kantory. Míra se vrátil do křesla a automaticky zamíchal už beztak vystydlé kafe. O absurditě opravných zkoušek se mu mluvit nechtělo. Napil se a rozhlédl se kolem.

„Je to po těch letech nezvyk, že jsi tady najednou sám.“

Karel se rovněž po kabinetě porozhlédl a očima zaparkoval u neobsazeného pracovního stolu.

„Byli jsme tu spolu dvacet let, to je jako manželství.“

Zasmáli se, ale pocitu prázdnoty po inženýru Kapounovi se nezbavili. Syndrom prázdných židlí opět zafungoval.

„Aspoň že mu dali těch pár hodin.“

„To už nebude ono.“

A věděli, že mají pravdu. Průpovídky, poznámky a hlášky třikrát rozvedeného a neustále spokojeného Kapouna nahradí po většinu přestávek ticho. Někdy Kapounovi Karel až záviděl, mít deset dětí chce kus chlapa. A tím on byl. Tři rodinné domy postavil, o všechny tři přišel, nádavkem i o chatu. Nevzdal se a postavil čtvrtý. Na bývalé ženy přesto nenadával, naopak s úsměvem říkal, jaký že byl vůl. Jedna uměla líp guláš, druhá svíčkovou, jinak je to všechno stejný. Ale nelituje ničeho, nebýt jeho blbství, neměl by tolik dětí. A kde nejsou děti a kravál, tam není život. I proto se stal učitelem.

Karel vypnul počítač, sundal brýle a promnul si unavené oči. Úředničiny bylo dnes tak akorát. Vstal, protáhl se, zahekal a přemítal, zajde-li za Kopancem ještě teď, nebo to nechá na zítra. Vtom zazvonil telefon. Hnátková, jestli na ni má trochu času, zastavila by se. Prý je u něj za pět minut. Přihlala se sotva za dvě. Karel jí chtěl nabídnout místo k sezení, ovšem Hnátková zabrala křeslo pamatující Husáka dříve, než ji vyzval. Rozevřela si na klíně napěchované desky a něco v nich hledala. Karel seděl přímo proti ní a poklidně sledoval její počínání.

„Je úplně blbá,“ říkal o ní Míra.

„Kdepak, Mirku, ta se vyzná,“ oponovala Říhová, „vzpomeň si, jako jediná spočítala ten příklad s kozou, co postupně spásá trávu kolem svého kůlu.“

„Říkám ti, že jinak je ale úplně blbá.“

„Tys to ale nespočítal.“

„Já to ani nezkoušel, v tom je rozdíl. Ženská, co se chlubí tím, že si dlouho o Cimrmanovi myslela, že existoval, nemůže bejt chytrá, to tvrdím já.“

Karel se pousmál, docela zapomněl, že v místnosti není tak docela sám.

„Já vím, mám v tom zmatek,“ vztáhla na sebe Hnátková Karlův posměšek a o to intenzivněji se přehrabovala v lejtrech.

„Už to mám, tady to je,“ položila vítězně na stůl secvaknutý dvojlist.

Karel nezareagoval, tušil, oč se jedná, a proto vyčkával. Byl zvědav, jak to na něj zkusí navlíct tentokrát. Před prázdninami ji odbyl dost nevybíravě. Ale nedivil se, že přišla znovu. Buď jeho odmítnutí nepochopila, nebo jej ignorovala, obě varianty přicházely v úvahu. Měl bych ji vypoklonkovat rázněji, napadlo ho, ovšem nápad rychle zavrhl. Ať je to jak chce, Hnátková je přece jen žena a jako takové jí náleží jistá úcta. A tak jen mlčel. Mlčela i ona. Když pochopila, že její kolega nejeví o papíry pražádný zájem, vzala si je nazpět a podívala se do nich, jako by nevěděla, co v nich stojí. Po další odmlce konečně spustila.

„Jsou vypsány další projekty, Karle.“

„Já vím, mluvilo se o tom na poradě.“

„Tenhle by se ti mohl líbit,“ poposedla, znovu na stůl rozložila arch papíru a zabodla ukazovák do jeho středu.

Karel se místo na papír zpřímá zahleděl do jejích očí. Znejistěla a znovu se zavrtěla.

„Týká se to částečně tvého oboru, to by tě mohlo zajímat.“

„Můj názor znáš, Jano.“

„Bude za to i nějaká koruna.“

„Nejde o peníze.“

„Aha... Takže tě historie našeho města nezajímá?“

„Nezajímají mě projekty.“

„Nezajímají tě projekty, nezajímají tě odbory...“

„A proč by mě měly zajímat odbory, který jsou s vedením jedna ruka?“

„Vidíš to moc jednoduše, ale to sem nepatří.“

„Ty jsi s tím přišla.“

„Dobře, zpátky k projektům. Možná by tě přece jen zajímat měly.“

„Zopakuju ti to. Jsem v týhle budově proto, abych učil, to je moje práce. Ostatně nejen moje.“

„Tenhle počítač,“ ukázala, „máš mimochodem za peníze z projektu.“

„Je to dobrá mašina, o to nic.“

„Tak vidíš.“

„Ale je podivný, že kantoři nad rámec své práce musí dělat projekty, aby si přilepšili k nejnepřijatelnému platu a škola dostala peníze na to, co potřebuje a co by normálně měla mít.“

„Heleď, tohle my dva nevyřešíme.“

„To opravdu ne.“

„Prostě je taková doba, já si to nevymyslela.“

„Vždycky je nějaká doba, hloupější frázi neznám.“

„Takže máš zájem se zapojit?“

Karel si náhle připadal, jako by se octl v jiných časech, kdy podobné floskule udávaly tón.

„Měl bys...“

Už chybělo jen slovo „soudruhu“ na konci věty...

„Posloucháš mě?“

„Poslouchám a nemám zájem.“

Nedivil by se, kdyby mu dala k podpisu papír, že se odmítá angažovat na společném díle, že je vlastně jen takový malý individualista a záškodník, dokonce sabotér, se kterým lid udělá krátký proces.

„Dobře, je to nakonec tvoje rozhodnutí.“

Hnátková zklamaně pokývala hlavou, vrátila dvojlist zpátky do desek, zaklapla je, a aniž se na Karla podívala, zvedla se k odchodu. Až mezi dvěma zahučela cosi, co zřejmě mělo být pozdravem.

Jelikož nechtěl zakončit první pracovní den se špatnou náladou, vydal se do přízemí, kde až na samém konci chodby v zastrčeném kabinetu přebývali tělocvikáři. Když míjel jídelnu, zastavil se. Něco se tu změnilo, ale co? Nástěnka tu je, kopírka tu je, ta divná bedna na objednávání obědů taky, ale něco přece jenom chybí...

„Taky nevíte, že jo?“ zjevila se za Karlovými zády Vozárová.

„Dobrý den! Něco mi tu neštymuje.“

„Odvezli ten automat.“

„Neříkejte?“ rozpomněl se Karel na prosklenou skříň se sladkostmi a barevnými nápoji, jejichž umělá barva ty starší varovala a mladé vábila.

„Vždyť to byl všechno humus! Že to konečně někoho trklo. No jo, na dětech se holt vydělává nejlíp.“

„A myslíte, že teď začnou děti jíst zdravě?“

„No jo, nekoupej tady, koupej jinde.“

Dveře u tělocvikářů byly zamčené, leč známé zaklení navedlo Karla jako nejlepší radar správným směrem, tedy otevřenými lítačkami ven. Školní hřiště, písčité od prvorepublikového založení, podél okrajů obhospodařovali studenti s motyčkami, lopatami a hráběmi. Vykopávali trsy trávy a zarovnávali povrch. Kdokoli přestal pracovat, byl hrubě napomenut magistrem Kopancem. Karel se na okamžik zastavil a užíval si tento téměř věžeňský výjev. Místo zlodějů a vrahů repetenti v potu odpracovávali

zameškané hodiny, kvůli kterým nebyli klasifikováni. V roli bachaře dozíral tělocvikář, roztažený na nedaleké lavičce, svlečený do půl těla, vystavující slunci svalnaté paže, masitou hrud' a objemný břich.

„Krofta, tady nejsi kvůli opalování, koukej pohnout! A co ty, Pavlas, kam vejráš? Odsud vidím, že nemáš ani půlku!“

„Můžu jít na záchod?“ zkusil uniknout dotyčný nešťastník. To si ovšem zle naběhl. Kopanec se podíval na hodinky a zadul. „Co to na mě hraješ, Pavlas? Před půlhodinou jste měli pauzu. Opatři si od doktora potvrzení, že neudržíš hodinu moč a stolici, a budu tě pouštět na latrínu, kdy si zamaneš!“

Pavlas za řehotu ostatních přiznal porážku a jal se znovu obdělávat hřiště, jemuž se během školního roku tak vehementně a úspěšně vyhýbal.

„Koukám, žes pořád ve formě!“

„Nazdar Kájíku!“ vyskočil radostně Kopanec a stiskl kamarádovi ruku. „Kdyby si aspoň vymyslel něco originálního, ale jak jsou blbý, tak blbý výmluvy používaj. Pamatuješ na Fořta? To byl frajer, když předstíral mdloby!“

„Nebo když přišel jen tak bez ničeho, protože tašku s učením zapomněl doma... A dneska je v politice,“ dodal Karel a matně si vybavil, že před časem vídal Fořtův od přírody odrzlý a naprosto sebevědomý čumák na předvolebních plakátech. Uvelebil se vedle Kopance a natáhl nohy před sebe.

„Čím jsem starší, tím rychlejš dovolená utíká...“

„Ani mi nemluv. Jak se zlomí červenec a začne srpen, je to vždycky v prdeli. Vofous! Sundej si tu kšiltovku, nebo ti ji urazím i s tou tvou prázdnou makovicí!“

„Já myslel, že při práci čepici můžu, pálí to,“ ukázal vytáhlý klučina vzhůru.

„Vofous, nesor mě! Tohle je pro tebe a ty kolem normální hodina tělocviků! Kdybys nebyl lempl a chodils cvičit, nemusels tady dneska makat, to je jednoduchá logika.“

„A co když se mi udělá špatně?“ nevzdával se žák.

„Tak tě poleju studenou vodou a budeš kopat dál, jasný?“

Nová salva smíchu potvrdila, kdo je nezpochybnitelným pánem situace, a nespokojený repetent odhodil čepici do nedalekého doskočiště.

„Za půl hodiny končíme! Pokud to nebude hotový, panstvo, přijdete zítra znova. Všichni! Rozumíme si?“

Kopancovo ultimátum okamžitě dodalo klukům novou sílu. Zrychlili práci a pomocí jednoduchých rozkazů a nadávek jeden druhého vybízeli k lepšímu výkonu. Hlavně ať nemusejí zítra chodit nanovo!

„Takže opravdu poslední rok, Honzíku?“

„Poslední. Už na to nemám nervy. A jestli mě někdo z nich dožere,“ kývl hlavou k druhému patru, kde kralovalo vedení, „půjdu na hodinu. Důchodce budu za měsíc, nikdo už na mě nemůže.“

Slunce zmizelo za velkým řídkým mrakem, a co chvíli probleskávalo mezerami. Karel přimhouřil oči, plácl Honzu po nahém rameni a ten souhlasně pokynul hlavou.

„Jako by to bylo včera, co jsem nastupoval.“

Karel čekal, co přijde dál, ale Honza mlčel. Bylo slyšet jen nárazy motyk o zem, funění pracantů, šoupání bot, skřípění písku a vrzání starého kolečka. I jemu vytanula na mysl vzpomínka, kdy sem nastoupil. Dvacet pět let frnklo, jako když luskne prstem. Tak to aspoň říkal Honza o svých třiceti járech. S čím sem tehdy vůbec přišel? Co si myslel? V co doufal? Už si nevzpomíná. Ví jen, že byl vyjukaným češtinářem s naivní vizí přesvědčit strojaře, že neexistuje povinná, ale dobrá a špatná literatura a že naši tisíc let starou mateřštinu bychom měli s hrдостí ovládat. Z romantického snu časem zbyla realistická jistota. O úspěchu lze hovořit, když se žáci naučí základy pravopisu a zjistí, že kniha se dá i otevřít. O zázraku, když nějakou dobrovolně přečtou. Pod ochranná křídla si ho kupodivu nevzal nikdo z oboru, ale svérázný chlapík, vedle něhož právě dřepí, tělocvikář Kopanec. Snad to mělo co činit s faktem, že zde učily samé češtinářky a mladého zajíce nebraly příliš vážně. Nevěřily, že tady vydrží, jak se později nechaly slyšet některé z nich.

Ke Kopancovi neodmyslitelně patřil služebně stejně starý strojař Kapoun. Řečník i žvanil, životní dobrodruh a lenoch v jednom, znalec všemožných kliček a fíglů, taktik se schopností prosadit svou a druhého neurazit. S přímočarým, mnohdy nepříjemně upřímným a někdy až obhroublým Kopancem utvořili dvojici, která svým větlem překročila hranice zdejší školy. Úměrně tomu budili v jiných kruzích závist a nelibost, ovšem úkladům čelili svým osobitým způsobem. Jeden úsměvem a vhodným bonmotem, druhý ostrým a přesně mířeným slovem. Časem vnukli všem slídilům a podezíravcům zneklidňující myšlenku, že tam dole u nich se vždy a za každých okolností peče něco veledůležitého, tajného a podvratného a je to určeno jen privilegovaným. Proč si však ti dva k sobě jako třetího vybrali Karla, nikdy nezjistil. A ptát se na takové věci nebývá zvykem. Každopádně si přes svou profesní rozmanitost rozuměli a dokonale se doplňovali, dokonce i v rozepřích. Kdykoli to šlo, sešli se v přízemním tělocvičářském doupěti, které rovnou měrou jedny odpuzovalo a druhé lákalo. Ti druzí příležitostně a pod různými záminkami vyhlášenou společnost vyhledávali a někteří z nich do ní v druhém sledu postupně zapadli. Ale co bylo, už neplatí. Letos spiklenecká éra skončí. Už je vlastně způli uzavřená. Kapoun, náhle nadbytečný, bude pokračovat jen na částečný úvazek a do školy zavítá pouze ve středu na několik vyučovacích hodin. A Kopanec začne kroutit poslední rok, pokud ho ovšem dokončí. Karel měl jasno. Až tihle dva opustí školu, zmizí s nimi i cosi výjimečného, co by se s lehkou nadsázkou dalo nazvat podzemním dechem, zemitou duší, potřebným hnojivem a životadárnou mízou, přestože někomu mohla chutnat obzvlášť hořce. On a jeho o deset let mladší parták Míra, kterého se ujal podobně jako kdysi oni jeho, to dozajista nezachrání.

Cestou z práce přepadl Karla smutek, jehož kořeny podvědomě tušil. Vystoupil z plné tramvaje a šel pomalu pěšky. Školní rok sice teprve začne, ale leccos už vlastně končí, tím je řečeno vše. Nikdy na sentimentality moc nebyl, ale nyní se jejím útokům nechtěl bránit. Zprávu exmanželky Zdeny, zda by jednou týdně doučoval syna známého, nějakou korunu by to hodilo, bez odpovědi vymazal. Posadil se do parku a zmohl se na jedině. Bráchovi napsal, že se omlouvá, ale dnes jejich pravidelné hospodské setkání výjimečně vynechá. Sklidil mobil a náhle se mu v paměti rozezněla jedna stará píseň. Kde se tu vzala? Tak dávno ji neslyšel. Nevšiml si kropicího vozu, který projel ulicí ve chvíli, kdy psal zprávu, a prýšticí chladné kapky, jež se srážely s horkým vzduchem, vytvářely jedinečnou vůni, která vrátila Karla o mnoho let zpět a přímo do refrénu. To už se Zdenou chodil a většinu léta trávili tenkrát na písčité pláži u velkého rybníka, který spíš připomínal menší jezero. Různobarevné deky jedna vedle druhé, pár šlapacích kol brázdících hladinu, v dálce několik plachetnic, na podlouhlém dřevěném molu dvě skluzavky v plném zápřahu, brouzdaliště zasypáno výskajícími caparty, dámy a slečny pod dohledem manželů či šamstrů opatrně nastavovaly slunci ty části těla, které by se jinak s paprsky nesetkaly, kolem mladých holek se motaly partičky sotva odrostlých kluků, starostlivé mámy co chvíli napomínaly své ratolesti, důchodci s velkými břichy posedávali na lavičkách, na hlavách kapesníky, hráli šachy, karty nebo jen tak sledovali letní rej, babky upíjely kávu pod slunečníky a neustále si rukou kontrolovaly drahé trvalé, Zdena pila točenou limonádu, on točené pivo, děcka olizovala točenou zmrzlinu a plavčík, kterého Zdena znala, pouštěl z tuzexového kazetáku několikrát dokola tu samou píseň. Zdena se smála, objala Karla kolem krku a v duchu melodie mu šeptala do ucha to, co Zagorová zpívala.

„Málokdo, málokdo, málokdo ví, málokdo, málokdo, málokdo zná...“

Magistra Smutná se sebrala a se slovy, že tohle je opravdu silná káva, odešla ze třídy. Druhá členka zkušební komise, docentka Kafková, útrpně otočila tvář k oknu. Bylo to na Karlovi. Ostatně jako předseda musel vynést závěrečný verdikt. Kouba stál proti němu, klidně a floutkovsky se vrtěl a na sedící kantory hleděl shora. Nevyzařovala z něj ani zloba či vztek, ani odpor či pohrdání, ale jen prázdná lhostejnost.

„To myslíš vážně?“

„Mluvím pravdu, pane učitel. Opravdu je mi to jedno, fotr mě dá zase někam jinam.“

„Myslíš otce.“

„Jo, promiňte.“

„Nám se neomlouvej, spíš jemu.“

Kouba výmluvně pozvedl obočí.

„Zeptám se tě jinak. Nepřipadáš si hloupě, že ve svých osmnácti letech neumíš vyjmenovaná slova?“

„Já tyhle vaše věci neřeším, pane učitel.“

„Jo naše věci...“

„To nemá cenu,“ ozvala se Kafková.

„Nemá, od nás máš nedostatečnou a do druhého ročníku nepostupuješ. Můžeš si zažádat o opakování, ale jak koukám,“ nahlédl do zkušebních protokolů, „úplně stejně jsi dopadl s matematikou a angličtinou, a to máš ještě strojírenství.“

„Tam už nejdu,“ mávl Kouba rukou, „můžu jít?“

„Jdi se tam aspoň omluvit.“

Neodpověděl. Ve dveřích se málem srazil se Smutnou a s nic neznamajícím úsměvem jí dal přednost.

„Tak to by bylo,“ řekla Kafková.

Z deseti propadáků z prvních ročníků uspělo devět, což komisi stálo velké úsilí. Ovšem Kouba byl unikát. Pustit dál žáka, kterému na tom nezáleží a o Shakespeareovi je schopen prozradit jen to, že umřel, opravdu nešlo.

„Jak se vám povedlo vyhodit jenom Koubu?“ zářila magistra Soukupová a ženským vnutila bonboniéru stylem, který nešel odmítnout.

„Ani se neptej,“ utrousil Karel.

„Jste skvělí!“ rozplývala se dál.

Byla typem kantorky, která by za své kluky dýchala. Prostě učitelka se svatozáří. Každou třídu, kterou spravovala od prváku k maturitě, pokládala za svoji druhou rodinu. Rvala se za ni, škemrala a prosila, vyběhávala, zařizovala, omlouvala, zkrátka dělala cokoli, čím by svým miláčkům pomohla. Že kluci její dobrosrdečnosti zneužívali, jak jen mohli, věděla a nijak se tím netajila. Prý jim všechno časem dojde.

„Ještě jednou vám děkuju, máte to u mě.“

„A já jsem zase klesla o stupeň níž,“ pronesla zklamaně Smutná. „Ještě mám nějakou práci, ahoj.“

Odcházela elegantně, přičemž se dívala do země. Svým jménem vystihuje podstatu celého školství, pomyslel si Karel.

„Ta by měla učit někde na veřejce a ne se zabíjet tady,“ zvažněla Soukupová. „Jinak vám řeknu, u nás to taky byla síla. Vrzák se zabejčil, a že neřekne ani slovo.“

„Vrzák přece anglicky umí,“ zavzpomínala Kafková, která ho učila v prváku.

„Umí, ale nechodil. Nemám tušení, co mu přelítlo přes nos. Zavolala jsem mámě, dala mu ji k telefonu. Ta je pěkně od rány. Co mu přesně řekla, nevím, ale tuším. Kluk zblednul, vrátil mi telefon a začal to ze sebe sypat. Škoda, nemá to v hlavě srovnání, jinak by byl premiant.“

Na důkaz tvrzení, že o kom se mluvívá, nedaleko bývá, prošel kolem Vrzák.

„Já vás slyšel, paní učitelko!“ zavtipkoval.

„Jedeš, ty kaňoure!“ pohrozila mu s úsměvem Soukupová a povzdychla si. „Prostě Vrzák je vrzák.“

Seděl v poslední lavici. Jako středoškolák si zadní místo kvůli nesčetným výhodám oblíbil, ale nikdy se tam dlouho neohřál. Nyní si vše vynahrazuje a se zády krytými zdí kontroloval zpola zaplněnou učebnu, kde byl jediným mužem. Co se mu dříve jevilo jako samčí privilegium, pokládá dnes za čirou beznaděj. Mezi tolika rozličnými ženami si připadal zcela ztracený. Čím více se snažil mezi ně zapadnout a nepůsobit rušivým dojmem, tím silněji se obával ztráty vlastní tváře. Byl v kleci jiným druhem, ani lepším, ani horším, zkrátka jiným, což přitahuje nedorozumění a někdy i potíže. O nic z toho Karel

nestál, zároveň věděl, že z pozice jiného nahlížení na stejné věci se občasným konfrontacím nelze vyhnout. Dnes ale bude mlčet, čímž ovšem riskuje, že si někdo může jeho zdrženlivost vykládat podezřele. Ale co nadělá. Ať půjde jakoukoli cestou, všude bude kamení. Hlavně udržet klid a nadhled.

Předsedkyně předmětové komise Šafářová, plna energie, řečnila ve velkém stylu a naprosto v duchu pravidel spisovného jazyka českého. Tyto čítanky a učebnice ne, tyto ano. Žákům nařídít, vybrat peníze, škola koupí, vy rozdáte. Tematické plány tady opravit, tam přepsat. Blíží se opravné termíny maturit, nic nepodcenit. A na závěr to nejdůležitější. Učitelé českého jazyka, dějepisu a občanské nauky musejí být slyšet a vidět. Zdůrazňovala potřebu vyčnívat nad druhé, přesvědčit vedení, že jsme elita. V praxi to znamenalo vymýšlet akce nad rámec výuky, pořádat soutěže, exkurze, zhotovovat tematické nástěnky, blýsknout se na dni otevřených dveří. Některé kolegyně se předháněly v nápadech, co vše by šlo ještě zrealizovat. Na Prvního máje recitovat v ulicích nebo nacvičit divadlo a během víkendů objíždět štace. Kolegyně Smutná, která si zabrala poslední lavici v prostředním oddělení, vznesla poznámku, že exkurze, soutěže a jiné aktivity jsou sice bezva, ale na úkor výuky. Rozpoutala se vášnivá debata. Jedny jí dávaly za pravdu, druhé argumentovaly, že jakékoli aktivity mimo školu jsou lepší než do žáků něco marně hustit. Další se domáhaly za případnou činnost navíc odměny, chodí přece do práce vydělávat peníze, a ne někomu dělat tajtrlíky zadarmo. Předsedkyně se snažila všechny tábory spojit a navrhovala kompromis, který nedokázala přesněji definovat. Vytasila osvědčené fráze a opakovala, že ač je to do jisté míry proti smyslu školy, být vidět je bohužel víc než „jen“ učit. Diskuse pokračovala a Karel si ve své fantazii pustil soukromé kino. V něm spatřil ligové fotbalisty a hokejisty, jak po zápase či tréninku defilují v průvodu městem s transparenty, jimiž lákají diváky na stadion, viděl lékaře, jak po směně radostně skládají a nacvičují písně o správné životosprávě a ve svém volnu je sborově pějí pacientům, viděl chlapy z továren, jak o víkendech okopávají kolem hal záhonky a sázejí květiny, a nemohl vynechat ani policisty, kteří po práci zmizí v garážích, aby ti zručnější opravili svá auta a ti výmluvnější vyšli do ulic přesvědčovat lid, že krást se nemá.

Hotovo, vydechl Karel. Vše zkontrolováno, dopsáno, seřazeno, srovnáno, vyškrtáno, rozděleno, nadepsáno, opraveno a očíslováno. Zavřel třídnici, vypnul počítač a vítězně pohlédl na hodiny. Úředničtinu stihl v předepsaný den a do předepsané hodiny, protentokrát se vyhne ponižující rubrice, kterou vedení umísťovalo na školní síť a která začínala povzbudivým sloganem „K uvedenému datu nesplnili své povinnosti tito kantoři“. Ještě se chtěl ujistit, že má všechny učebnice, testy, přípravy a materiály na svém místě, ale vyrušil ho hluk z chodby. Vyšel z kabinetu a pochopil, právě byly rozdány rozvrhy. Učitelé spěchali do vrátnice, kde si ve své přihrádce vyzvedli rozvrhy a svazky formulářů, kterých je o několik víc, než když začínal. Žáci je musejí pozorně přečíst, vyplnit a podepsat, aby část z nich třídní učitelé ke stanovenému dni odevzdali zpět vedení a zbylé si ponechali pro štouravé rodiče, kteří vtrhnou do školy s rozhořčením, že to či ono jejich miláckové nevěděli.

Kolem rozvrhů bylo živo. Jedni je zkoumali v ústraní, druzí tvořili shluky, navzájem si ukazovali, jak jsou na tom, rozvrhy komentovali, chválili, kritizovali, záviděli kolegovi nebo si oddechli, že mohlo být hůř. Jedni nechápali, proč mají v daném dni jediný dozor či pohotovost v tak nelogický čas, druzí se rozčilovali, že se během pěti hodin a čtyř vložených dozorů nedostanou ani na toaletu a že to je proti zákoníku práce a že to tedy ne a odbory by se měly ozvat.

Karel si vyzvedl svůj rozvrh a přelétl ho očima. Tři dny dobré, dva mizerné, lepší než naopak. Vyhnul se školníkům, kteří odkudsi kamsi nesli každý po dvou židlích v jedné ruce, prokličkoval mezi kolegy, některé pozdravil, s jinými něco prohodil a vrátil se do kabinetu. Podíval se na vypnutý počítač a chvíli bojoval se zvědavostí jej znovu spustit a omrknout, jak dopadli ostatní. Ne, letos nikde štourat nebude. Sice by ho zajímalo, kdo má rozvrh špatný a nepatří mezi favority, ovšem rozhodně nechce vědět, kdo je členem kasty vyvolených a má pracovní týden dokonale sladěný. Raději už půjde domů. Prvních pět dnů má za sebou a v pondělí se začne naostro.

Zcela bez nálady ležel na gauči. Takhle si poslední volno nepředstavoval. Potkal ten den příliš hloupých lidí, v rádiu slyšel příliš hloupých zpráv a písní, v televizi viděl příliš hloupých reklam a pořadů. Kyselosti se nezbavil, ani když odešel od bráchy z hospody, vydržel tam sotva hodinu. Pejskaři se mu cestou domů pletli pod nohy a ti nejmenší ratlíci na něj štěkali jako zběsilí. Jednoho chlapa seřval, ať kouká uklidit, co ten jeho čokl před barákem udělal.

Vstal z gauče, nalil vodu do konvice a zapnul ji. Vzápětí si to rozmyslel a vodu vylil do dřezu. Vrátil se na gauč a z poličky vzal mobil. Žádné rádio, žádná televize, natož lidi v hospodě a psi venčící své pány, tenhle přístroj je vším vinen. Nejradši by s ním třísknul o zem, ale tím by si nepomohl. Zkusil volat znovu. Nic. Syn to nebere. Druhý pokus, opět nic, exmanželka nedostupná. Pohodil telefon na stůl a vrátil se do kuchyně, přece jen si udělá kafe. Vypije ho sám ve velké kuchyni, pak zavře okna ve velké nepoužívané ložnici, ve velkém a prázdném děcáku zalije kytky, které tu zbyly po Jordance, a plácne sebou na gauč v malém obýváku, se kterým si jako jediným v tomto bytě lidsky rozumí.

Září

„Ta kunda mi dala kouli, že prej opisuju.“

„A opisovals?“

„Ten debil Cibulka to měl taky špatně, opsal jsem hovno.“

„I tak ti to dala za bůra?“

„Dyť ti to říkám, ta kunda je normální píča.“

(žáci prvního ročníku)

Všechno podstatné bylo řečeno a jako důkaz pro kontroly a inspekce vepsáno do třídní knihy. Do konce první a prvního dne zároveň poslední hodiny zbývalo pár minut. Karel vstal od katedry a pomalu procházel lavicemi. Kluci se ho zeptali, jak se měl o prázdninách, pak se pohroužili do mobilních telefonů nebo polohlasně mezi sebou ševalili. Auta, motorky, holky, muzika, fotbal, ale že budou letos maturovat, neřešil nikdo. Karel se opřel o zadní stěnu vedle nástěnky s auty, motorkami, holkami, fotbalisty a muzikanty a porozhlédl se po své třídě. V prvním ročníku jich bylo třiatřicet, třiatřicet výrostků s kšiltovkami nakřivo, gatěmi napůl žerdi a silnými slovy. Sítem tří let jich prošlo osmnáct. Vyrostli, zesílili, někteří z nich se naučili nemíchat alkohol a další vyměnili džíny za módní tepláky. Už nejsou dětmi a do mužů jim ještě něco schází. Karel jim záviděl mládí, bujarost, nevázanost, zároveň jim za mák nezáviděl nástrahy a nejistoty, kterými jsou obklopeni a které číhají na jejich chybu. Prostě kravský roky, jak tuhle životní etapu trefně pojmenoval Kopanec. Osmnáct ze třiatřiceti, znovu si ta čísla opakoval. Za jeho středoškolských studií a ještě dlouho potom vypadlo vždy jen několik žáků, a to ještě mnozí z nich byli vyloučeni nikoli kvůli špatným známám. Časy se zkrátka změnily.

Co se příliš nezměnilo, jsou rodinné poměry, ze kterých kluci přicházejí. Pořád se dá celkem dobře rozlišit, kdo bydlí ve městě a kdo na vesnici, kdo si žije nad poměry a kdo má hluboko do kapsy. Pořád se dá rozpoznat, kdo je v jádru hodný a navenek se předvádí a komu přes sladký úsměv nelze věřit ani slovo. Pořád se dá pochopit, proč je někdo přehnaně vulgární a jiný zakřiknutý, proč se jeden nebojí na cokoli zeptat či pořád protestovat a druhý se neozve, i když má pravdu. Právě proto se Karel dávno nezlobil na žáky. Stačilo poznat úlisného otce a bylo jasné, proč je kluk, doma pokládáný za svatouška, hajzlem prvního stupně. Stačilo poznat ztrhanou matku a bylo jasné, že když má dvě práce, aby užívala tři děti, protože ani jeden z otců neplatí, na nejstaršího syna jednoduše nestačí. Stačilo poznat manželský pár, kdy ona sotva hlesne a on duní na celou chodbu, a bylo jasné, proč kluk utíká z domova a nechodí do školy. Stačilo poznat ustrašenou babičku, která vychovává kluka, o něhož nikdo nestojí, a bylo jasné, proč se ho třída straní a ve vzduchu visí šikana. Ještěže mám většinu rodičů normálních, pomyslel si Karel. Zároveň si uvědomil i opačnou stranu celé věci. Přístupní otcové a otčímové, rozumné matky a macechy v jeho třídě převažují zkrátka proto, že ti nerozumní svým potomkům vydržet na škole přímo znemožnili, nebo jim studia zkomplikovali tak, že k pádům náchylní kluci selhali i tam, kde by jiní obstáli. Zazvonilo. Dav se vyvalil ze třídy jako velká voda a spěchal do nejbližších hospod a nonstopů zapít začátek školního roku. Nabídku, ať se pan třídní učitel přidá, s úsměvem odmítl. Okamžitě si vybavil doby, kdy on a jeho gymnazijní kumpáni vysedávali s třídním, a přišlo mu až neuvěřitelné, že už od třetího. Škoda, po letech by rád totéž zažil z druhé strany, ale co naplat, časy se opravdu změnily.

Jednou z mála výhod, kterou poskytuje kantorská práce, je možnost předbíhat žáky ve školní jídelně. Existovalo pár jedinců, kteří si svou krmí poctivě vystáli, snad jim bylo hloupé drát se za každou cenu dopředu. Ale drtivá většina učitelů zamířila rovnou k výdejnímu okénku a příležitostné komentáře starších studentů stavovsky ignorovala. Maximálně se zařadili za kolegu, který náležel mezi nepředbíhače a už už byl na radě. Pokud ale nejbližší kolega vězel trochu dál, nebyl na něj brán zřetel. Karel

zastával zlatou střední cestu. Když spěchal, předbíhal, měl-li času dost, posečkal. Dnešek byl výjimkou. Nikam nespíchal, ale stárnout ve frontě táhnoucí se až k východu z jídelny se mu dvakrát nechtělo. S omluvným výrazem, vypilovaným k dokonalosti, prošel kolem řady, pozdravil kuchařku a vzápětí se usadil vedle Míry.

Školní gastronomie, alespoň zde, byla léta čitelná. Poslední den před prázdninami a první den po nich se startovalo čočkou s párkem, případně čočkou a jedním vařeným vejcem. Nejinak tomu bylo dnes. Míra prohodil něco v tom smyslu, že se mu porce zdají zas o něco menší než dřív. Někdo z kolegů přisvědčil, další připomněl fakt, že i jídelna musí šetřit a že se možná dočkáme časů, kdy si budeme nosit vlastní nádoby, aby škola ušetřila za vodu.

Prostorná a celkem vkusná jídelna trpěla jedním základním nedostatkem, totiž klidem. Málokdy se učitelům podařilo obědvat a být zde v převaze. Většinou tomu bylo naopak, a to mnohonásobně. Žáci nemuseli křičet, stačilo obyčejné povídání a v místnosti to hučelo, vřelo, drncalo, vrzalo, cinkalo, šoupalo, dupalo a chlapsky mlaskalo, zatímco dívky, vzácný to exponát na této škole, dodávaly tajnůstkářské chichotání a drobné pištění. Vrcholem koncertu bývalo občasně, a proto vždy nečekaně a nervydrásající tříštění talíře o zem.

Zajímavým jevem, který každý den nastal, bylo chování učitelů v momentě, kdy se přicházelo na obědvat vedení. Někteří s jízlivou poznámkou kvapně dojedli a zmizeli, ti z opačného pólu odklízeli své tašky z vedlejší židle, aby si jejich Veličenstva sedla k nim. Karel s Mírou, jako většina, nepatřili ani k jedněm. Oběd je oběd a s prací nesouvisí.

Ředitel s jednou zástupkyní usedli naproti Hnátkové, nikde jinde se, trpným rodem řečeno, neudělalo místo. Popřála jim dobrou chuť, což nesourodě a v různých tóninách zaznělo od podlouhlého stolu tolikrát, kolik zde bylo strážníků. Po pár soustech jí to nedalo a nepříliš hlasitě se rozhovořila. Přes okolní hluk nebylo zřetelně slyšet, co má paní inženýrka Hnátková na srdci, ovšem slovo projekt zaznělo jasně. Z výrazu ředitele nebylo zcela patrné, jestli ho to právě nyní opravdu zajímá, či žvanění jen bolestně snáší.

„Taky to nemá lehký, chlapec,“ podotkl k osobě šéfa Míra.

„To ne,“ souhlasil Karel, polkl další sousto a podíval se na ředitele. Čelo se mu proti oknu lesklo drobným potem. Horko ale nebylo. Tak z čeho se potí? Nejspíš z omezení, která souvisejí s jeho postem. Copak může netaktní podřízené natvrdo vpálit, ať zavře klapačku, že se chce v klidu nacpat? Může odbýt přesluhující kuchařku, která považuje za čest a samozřejmost dát řediteli ředitelskou porci, ať si žvanec strčí někam, že se nepotřebuje den co den přezírat zdejšíma blafama? Ne, tohle říct nemůže, musí se potit.

Dobrou chuť všem popřál i později příchozí inženýr Buček. Přesvědčen, že je nenápadný, zkontroloval ředitelovu královskou porci a dobře si spočítal, že když řídá žvýká a na talíři se mu vedle kopce čočky povalují ještě dvě nožičky párku, musel mít minimálně o jednu navíc. Považoval to za újmu a v minulosti mnohokrát na tohle téma zapřádal hovor. Většinou neúspěšně. Příčina byla nasnadě. Inženýr Buček spolu s magistrou Půlpánovou patřili mezi takzvané pozdňáky. Pokud to šlo, přicházeli do jídelny co nejpozději. Familiérně rozmlouvali s kuchařkou Evičkou, chválili jí úces, plet a náušnice, přáli jí hezký víkend a vydařené svátky a ta se pochopitelně cítila omlazena a poctěna, a proto jim od srdce naložila plátek masa navíc nebo jim šoupla do dlaně dvě, někdy rovnou tři jablka, sladké tyčinky či co zrovna ten den bylo. Buček si tím kompenzoval ztrátu, kterou mu způsobil ředitelský zákaz. Byl zvyklý si pravidelně odnášet zbytky z kuchyně pro své kočky, ale když chtěl totéž školník Knot pro své psy, vznikl spor, který se přeměnil v hádku, ta v nechutnou scénu plnou osočování a urážek, navíc před plnou jídelnou. Takže žádné zbytky, žádné odnášení.

Nejvynalézavějším exemplářem byl však inženýr Čadek. Přicházel do jídelny pět minut před třetí s připravenými kastrůlky a s mučednickým výrazem, že nic nestíhá, je vyložil před kuchařku. Ta mu je vrchovatě naplnila, ne snad že by jí byl tenhle hamoun sympatický, jeho figl dokonale prokoukla. Činila tak jednoduše z hospodárných důvodů, dobře pamatovala epochu poloprázdných konzumů, proto

měla jasno. Než vyhodit zbytky po žácích, kteří na oběd nepřišli, je lépe někoho podarovat. Inženýr Čadek dnes seděl vedle Karla. Za přítomnosti vedení jedl poslušně a se sklopenou hlavou. Jen tu a tam pohlédl k varnici s čajem. Skoro ho bolelo, když si některý ze studentů šel přidat. Automaticky sáhl pod sebe na zem a narovnal starou koženou brašnu. Vykukovala z ní nedočkavá a žíznivá PET lahev.

Prométheus se vrátil z toalety a zamířil ke dvěma tlouštíkům, kteří právě přišli. Vysoký s břichem à la peřina si objednal guláš, menší s pupkem typu želví krunýř zatoužil po vepřovém řízku. Na tohle Prométheus slyšel. S hlučným pozdravem a bez vyzvání si přisedl a počal vychvalovat zdejší kuchyni. Sice tady léta nejedl, ale může ji doporučit, má na to nos. Chlápci si ho trpělivě vyposlechli, a když jim výčepní donesl pivo, prosebně se na něj podívali. Výčepní pochopil a Prométhea vypoklonkoval. Ten neprotestoval a rovnou si u něj objednal malou dvanáctku, ať mu ji hodí k jeho stolu, kam se pomalu šoural.

„Že ho tady trpíš...“

Lukáš se pousmál, pohlédl na bratra, pak na Prométhea. Ten právě usedl k malému stolku v rohu, cosi sám sobě povídal a komusi hrozil zdvihnutým ukazovákem.

„To nejde Karle, vždyť to víš.“

Karel věděl, ovšem nechápal. Tenhle druh hospodského soucitu mu byl cizí, zvláště pokud šlo o bratrův kšeft. Prométheus nebyl sprostý, nebyl špinavý, nesmrděl, nic tady nedlužil, přesto všem svou vlezlostí a neodbytností lezl na nervy, takže sem mnozí přestali chodit, případně přišli jen jednou. Argument, že Prométheus byl od mala nejlepším kamarádem otce, se Karlovi nikdy nepozdával. Otec leží na hřbitově, hospodu vede jeho syn a dědictví v podobě starého opilce není žádná výhra. Prométheus jako by vycítil, že se o něm vede řeč, zamířil pohledem přímo k oběma bratrům.

„Dobrý večer, pane profesor!“ zahulákal.

Karel úkosem přikývl.

„Můžu se vás na něco zeptat, když jste ten študovanej?“

Než se Karel na cokoli zmohl, kráčel Prométheus k nim. Cestou si od barmana vyzvedl malé pivko, barman jen bezradně pokrčil rameny a Lukáš mu naznačil, že je vše v pořádku.

„Pane šéf, můžu na chvíli?“

Lukáš kývl a Prométheus se usadil. Ačkoli byl v obličeji ztrhaný, oči mu kupodivu plály velmi zdravě a odhodlaně.

„Co játra?“ optal se ze zdvořilosti Karel.

„Pořád v hajzlu,“ mávnul rukou Prométheus, „bolí jako čert, nejspíš to brzo zabalím.“

Karel neodpověděl. Vysvětlovat, že játra nemají nervy, tudíž nemohou bolet, se mu nechtělo. Už to několikrát zkoušel a Prométheus ho odbyl, že on sám musí nejlíp vědět, co mu je. Ví to už dvacet let, dvacet let skuhrá, že má špatný játra a že to má za pár, nikdo ho nebral vážně.

„Tak co chceš, Václave? Dlouho jsem se s bráchou neviděl, tak bych to rád napravil.“

„Nebojte, pane šéf, budu rychlej,“ napil se, otřel ret, naklonil se a lehce říhnul. „Pardon.“

Karel se zadíval do Prométheových podivně řídkých, šedivých vlasů, z nichž prosvítaly červené flíčky. Kupodivu si jich nikdy nevšiml. Jak je to možné? Před měsícem je ještě neměl, nebo ano? Není to nakonec jedno? Proč by měl zkoumat kůži někoho, koho zná od dětství? Chodil k nim domů, s tátou popíjeli kafe a fernet, přitom si s ním, zvědavým klučikem, hrál s tatrovkou na ovládání. Když se narodil Lukáš, hrál si pro změnu s ním. Byl na pohřbu matky, denně vysedával v otcově hospodě, proseděl v ní celý sedmdesátý a osmdesátý léta, otec ho obskakoval a tu a tam mu odpustil nějaký to pivo. Když otcí hospodu v restituci vrátili, Prométheus tu byl pořád, pro něj se režim nezměnil. Otec mu stále psal na lístek míň, než vypil, Prométheus si hlídal své místečko pro dva, kde krom otce nikdo jiný neseděl, což platí do dnešních dnů. Karel si neuměl vysvětlit, proč mu tenhle ukecaný dědek pije krev, nic zlého mu nikdy neudělal. Ba naopak, vyzvedával ho ze školy, když máma marodila, nosil mu Sedmičku pionýrů s komiksem na zadní stránce a občas i Stadiony, bráchovi Letectví a podpultové ABC. Co mu tedy